

† Engel Pál – Lővei Pál

A magyar királyi és az osztrák hercegi család 1380. évi házassági szerződésének két sokpecsétetes oklevele

Régi tervünket váltottuk valóra 1998-ban, amikor megkezdtük középkori pecsétjeink egy sajátos csoportjának publikálását. Akkor két I. Károly-kori oklevél pecsétjeinek leírását tettük közzé,¹ most egy (valójában kettő) 1380. évre kerül sor.² Olyan okleveleket vettünk célba, amelyeken nagyszámú pecsét található. Többségük nemzetközi megállapodás, de akad olyan, amely az uralkodó és felesége, vagy az uralkodó és a rendek szerződését rögzítette. A 14–15. században minden országos jelentőségű döntéshez hozzá kellett járulniuk a királyon kívül a rendeknek is, de legalább az egyházi és világi országnagyonak, akik az akkori felfogás szerint „az ország egyetemét” képviselték. Ahhoz, hogy a szerződés érvényes legyen, nekik is meg kellett azt erősíteniük a saját nevükben. E dokumentumokon tehát a kor vezető politikai személyiségeinek pecsétjei függenek, s minthogy általában feltüntetik gazdájuk nevét és címerét, igen értékes forrásul szolgálnak a heraldika, a genealógia és a társadalomtörténet számára, a politikai vezető réteg legfontosabb önkifejezési módjával ismertetvén meg bennünket.

Ezúttal annak a szerződésnek a pecsétjeit vesszük szemügyre, amelyet Nagy Lajos király, valamint anyja és felesége kötött 1380. február 12-én Zólyomban III. Lipót osztrák herceggel Lajos leánya, Hedvig és Lipót fia, Vilmos házasságáról. Az okmányt két, egy latin és egy német nyelvű változatban állították ki (mindkettő Bécsben található),³ és azonos módon pecsételték meg. A záradékban 37 személy – 9 főpap és 28 világi úr – hozzájárulása olvas-

*Engel Pál (1938–2001) történész,
a Magyar Tudományos Akadémia tagja*

*Lővei Pál művészettörténész, az MTA doktora,
MTA BTK MI; az MTA BTK Lendület Középkori
Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport
(LP2015-4/2015) tagja
Kutatási területei: középkori síremlékművészet
és pecséttan, Magyarország építészettörténete,
műemlékvédelem
E-mail: lovei.pal@btk.mta.hu*

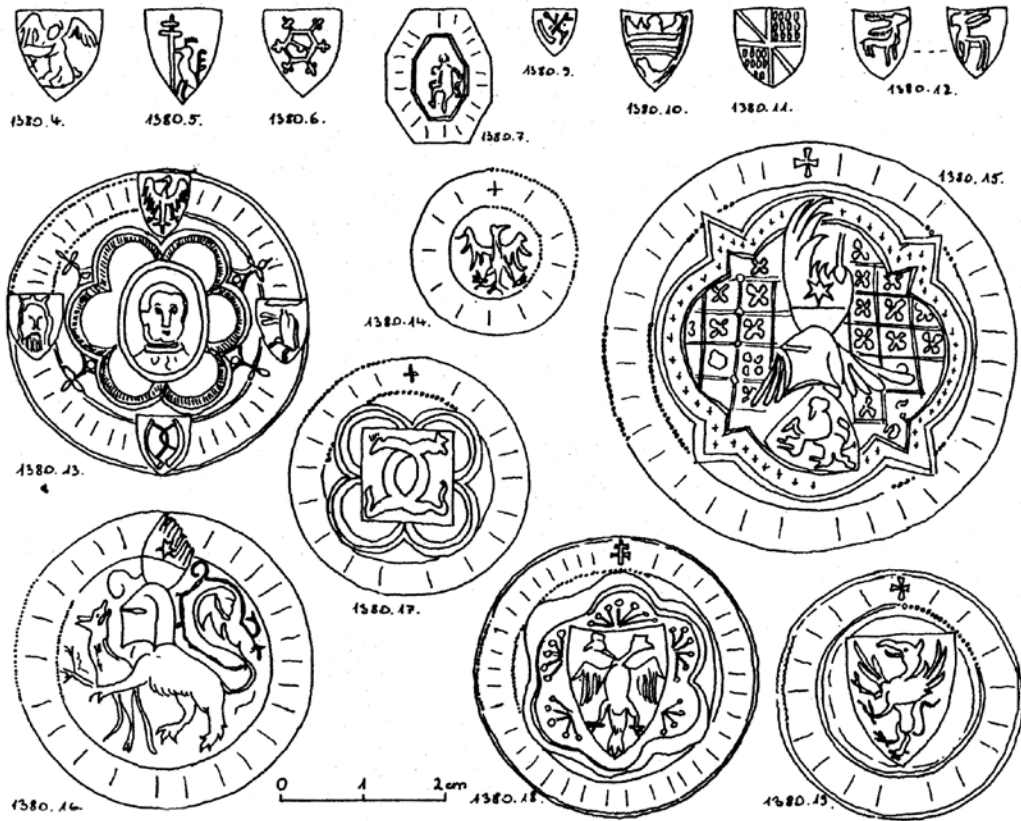
*Pál Engel (1938–2001) historian,
member of the HAS*

*Pál Lővei DSc, art historian, Institute of Art
History, RCH HAS; member of the RCH HAS
Lendület Medieval Hungarian Economic History
Research Group (LP2015-4/2015)
Areas of research: medieval tomb sculpture
and sphragistics, Hungarian architecture
history, monument protection
E-mail: lovei.pal@btk.mta.hu*

¹ ENGEL Pál–LŐVEI Pál: Sokpecsétetes oklevelek 1323-ból és 1328-ból. In: *Koppány Tibor hetvenedik születésnapjára – tanulmányok*. Szerk. BARDOLY István–LÁSZLÓ Csaba. Budapest, Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1998. (Művészettörténet – Műemlékvédelem X.) 133–148. A jelen tanulmány megírása (1999) óta a tárgykörben született további publikációkra lásd az eddig megjelent utolsó tanulmányt: LŐVEI Pál–TAKÁCS Imre: Egy 1358. évi dubrovniki sokpecsétetes oklevél pecsétjei. In: *Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére*. I. Szerk. BÁRÁNY Attila–DRESKA Gábor–SZOVÁK Kornél. Budapest–Debrecen, MTA–Debreceni Egyetem–ELTE BTK–PPKE, 2014. 131–145.: 131. (1. jegyzet).

² Az 1999-ben írt tanulmány átnézéséért Neumann Tibort illeti köszönet.

³ A bécsi levéltárban (Haus-, Hof- und Staatsarchiv, a továbbiakban: HHStA) végzett kutatásainkhoz nyújtott segítségért köszönettel tartozunk dr. Christiane Thomas főlevéltárosnak.

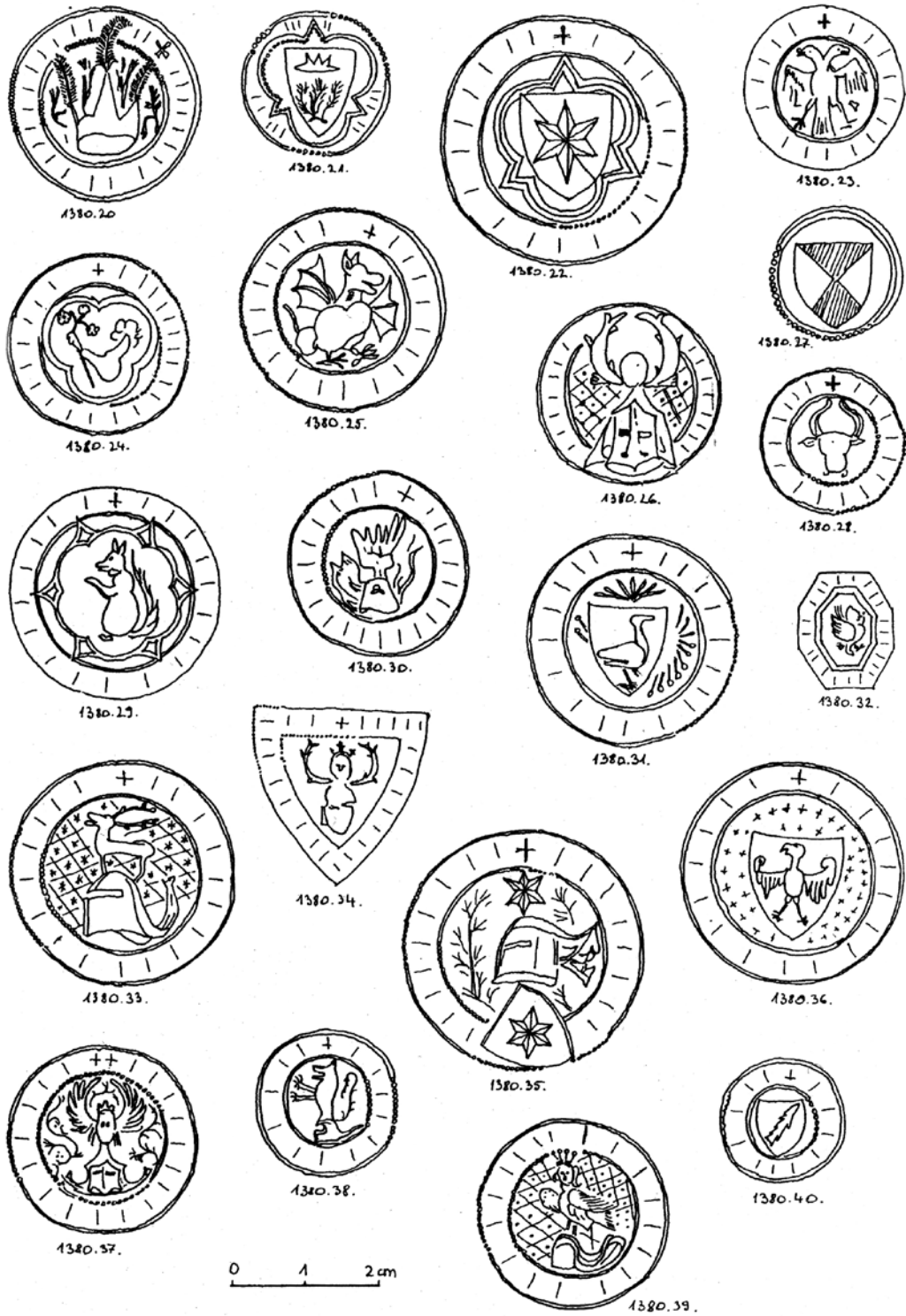
1a. kép. Az 1380. évi magyar–osztrák házassági szerződés két sokpecsétetes oklevelének (Bécs, HHStA, Familienurkunden 283/1 és 2) pecsétjei. Vázlatos rajz: Lóvei Pál

ható, de mivel Horváti Pál zágrábi püspök – ismeretlen okból – egyik példányt sem pecsételte meg, ténylegesen 36 személytől van pecsétünk (1. kép).⁴ A pecsétek kétharmada közöletlen.

A nyolc főpapi pecsét közül Alsáni Bálint pécsi püspöké valószínűleg gemma, a többi hét közül hat a szokásos mandorla alakú, egy pedig kerek pontifikális pecsét. Az 1320-as évekhez képest újdonság, hogy mindegyiken látható a főpap családi (illetve személyes) címere, amit az 1330-as évektől kezdődően vált divattá feltüntetni.⁵ A hét pecsét közül három eddig kiadatlan található, közülük történész szemmel Vilmos győri püspöké a legértékesebb. A köriratából

⁴ A címeres pecséteknek vázlatos, csupán a pecsétek jellegét és a címerbrákat feltüntető rajzait tudjuk közölni, a Bécsben feldolgozott több száz pecsét fotóztatása ugyanis anyagi lehetőségek híján nem volt lehetséges. A művészettörténeti szempontból rajz alapján végképp értékelhetetlen hét főpapi pecsét közül Demeter esztergomi érseké, Imre egri, Goblinus erdélyi és Benedek veszprémi püspöké közismert. István kalocsai érsek és László váradi püspök közöletlen pecsétjeiről, valamint Goblinus és Benedek püspököknek az eddig közölteknél valamivel jobb pecsétlenyomatáról fénykép is rendelkezésünkre áll, amelyekért a kutatásaink idején magyar levéltári delegátusként Bécsben tevékenykedő dr. Grécényi Lajosnak tartozunk köszönettel. (A fotóztatás során a latin oklevélről Vilmos győri püspök közöletlen pecsétje helyett tévedésből László váradi püspök pecsétje került megörökítésre, így az ő mindkét pecsétlenyomatáról rendelkezünk fényképpel.)

⁵ FÜGEDI Erik: Középkori pontifikális pecsétek Magyarországon. In: *A középkori Magyarország főpapi pecsétjei a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának pecsétmásolat-gyűjteménye alapján*. Szerk. BODOR Imre. Budapest, MTA MKCs, 1984. 16.

1b. kép. Az 1380. évi magyar–osztrák házassági szerződés két sokpecsétetes oklevelének (Bécs, HHStA, Familienurkunden 283/1 és 2) pecsétjei. Vázlatos rajz: Lóvei Pál

2. kép. Deméndi László váradi püspök
pecsétje, 1380; Bécs, HHStA, Familienurkunden 283/1.
Fotó: HHStA

3. kép. Deméndi László váradi püspök
pecsétje, 1380; Bécs, HHStA, Familienurkunden 283/2.
Fotó: HHStA

tudjuk meg, hogy – Lajos korának számos püspökéhez hasonlóan – ő is szerzetes volt. Külföldi lehetett, talán német származású, és meglehet, hogy a családját éppen ez a címer segít majd azonosítani. Jó volna ismernünk Deméndi László váradi püspök címerét is, de az apró ábrázoláson nem vehető ki (2–3. kép). Szigeti István kalocsai érsek címere is új ismeret (4. kép), de a főpap származását már régen felderítették; esetében a köriratban szereplő *magister* címzés alighanem egyetemi végzettségre utal.

Mint a többi esetben, itt is fontosabbak a világiak pecsétjei. A 28 személy élén két Piast-házbeli fejedelmi személyt találunk: Opelni László volt nádort és Ziemowit mazóviai herceget. A többi 26 személy közül 22 magyar, 4 pedig horvát főúr.

A pecsétek mérete, amennyiben a pecsétfészkek, és nem a lenyomat átmérőjét tekintjük, a más alkalommal már megfigyelt Anjou-kori szokást tükrözi: a bárók mindig nagy (40 mm átmérőt meghaladó), az ispánok és a lovagok általában kisebb pecséttel éltek. Ez nyilván csak illem volt, nem pedig előírás, hiszen Bazini János udvari lovag pecsétfészke mérete (42 mm) a bárókénak felel meg. Érdekes, hogy Horváti János macsói bán, noha már négy éve hivatalban volt, a testvére, István pecsétjével élt, akiről azonban semmi közelebbit nem tudni, ám a fészek mérete (42–43 mm) mégis olyan, mint a bárói pecséteké. A négy legnagyobb pecsét között találjuk a két modrusi grófét, Frangepán Istvánét (62 mm, a legnagyobb!) és Jánosét (52–56 mm), továbbá a magát szintén grófnak tituláló Nagymartoni (Fraknoi) Miklósét (54–55 mm), jóllehet egyikük sem viselt bárói méltóságot. Nyilván azt jelezték ezzel, hogy legalábbis bárónak minősülnek, ha nem éppen többnek, azaz grófi címüket, amelyről Magyar-

országban kevésbé vettek tudomást, ők maguk nagyon is komolyan veszik. Erre mutat az is, hogy a *comes* címet egyikük sem mulasztotta el a pecsétjén feltüntetni.

A köriratok elemzése egyébként is tanulságos. A 26 pecsétből csak Mikcs bán unokájáén, Ákosén nincs szöveg. Ketten idegen pecsétet használtak: Horváti János, mint láttuk, a testvéréét, Újlaki Bertalan pedig egészen szokatlan módon az anyjáét, Kont Miklós nádor özvegyéét, Zsámboki Kláraét. (Azonban természetesen nem a Zsámboki, hanem az Újlaki-címer látható rajta.) A fennmaradó 23 pecsét közül 10 volt hivatalban levő báróé (ide számítva a királynéi tárnokmestert, a székely és a pozsonyi ispánt), közülük csak ketten akadtak, akik a méltóságukat nem tartották szükségesnek feltüntetni: Szentgyörgyi Tamás tárnokmester – aki ehelyett inkább grófnak nevezte magát – és Bebek György királynéi tárnokmester. A báróknak kijáró *dominus* címet ketten írták ki: Garai nádor és a hivatalban nem viselő Frangepán István gróf. Az egy sokkal alacsonyabb *magister* cím, amely ebben a körben mindenkét megilletett, szintén csak két pecséten olvasható, (Alsólendvai) Bánfi Istvánén és – csupán kezdőbetűjével jelezve – Gönyői Jánosén. (Ez utóbbi eset azért érdekes, mert Gönyői korábban sokáig ajtónállómester volt, tehát azt hihetnénk, hogy báróként a *dominus* cím illette meg.)⁶

A névhasználat közelebb áll még ekkoriban az Árpád-korhoz, mint a Hunyadi-koréhoz. Hárman elégnék vélték, ha pecsétjükön – akárcsak egy 13. századi báró – csupán a keresztnévüket és a méltóságukat tüntetik fel: [Losonci] László vajda, [Lackfi] István lovászmester és [Derencsényi] Miklós székely ispán. Az ország leggazdagabb főurainak egyike, Szécsényi Frank éppenséggel a keresztnévét faragtatta csak rá, de azt háromszor. A többiek a ragadványnevüket használták (Szepesi Jakab, Treutel János, Bánfi István, Poháros Miklós), apjuk nevét (Himfi Benedek, Gönyői János), a székhelyüket (Szécsi Miklós, Liskói Pál, Bazini János), vagy ezek valamiféle kombinációját (Pelsőci Bebek György, néhai István *comes* [=országbíró] fia Bebek László). Poháros Miklós pecsétjén a családnév és az utónév a magyar nyelvnek megfelelő sorrendben áll.⁷

Szécsényi Frank *S(IGILLUM) FFRANK FFRANK FFRANK* feliratú pecsétjének szövegére érdemes külön is kitérni. A háromszoros nyomatékosítás nem ismeretlen az Ótestamentumban: a szeráfok égi kórusa énekli, hogy „Sanctus sanctus sanctus Dominus exercituum” (Szent, szent, szent a seregeknek Ura).⁸ Alighanem ennek tudható be a megháromszorozott *amen. amen. amen.* gyakori használata középkori zsidó emlékeken, így például egy 11. századból

4. kép. Szigeti István jeruzsálemi pátriárka, kalocsai érsek pecsétje, 1380; Bécs, HHStA, Familienurkunden 283/2. Fotó: HHStA

⁶ Megjegyzendő, hogy a publikálatlan német oklevél szövegében Gönyői János neve *Thomas Janus von Stainhaus*. Gönyői akkori német neve ezek szerint Steinhaus volt, ami minden bizonnyal a Gönyőiek ekkor épült várára utal.

⁷ Több hasonló pecsétre példa: LÖVEI Pál: Az ország nagyjainak és előkelőinek 1402. évi oklevélén függő pecsétek. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Szerk. NEUMANN Tibor–RÁCZ György. Budapest–Piliscsaba, MTA Történettudományi Intézete–PPKE BTK, 2009. (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 40. / *Analecta Medievalia* III.) 155–156.; vö. RADVÁNSZKY Béla: Magyar köriratú pecsétek a XIV. és XV. századból. *Századok*, XIV. 1880. 483–485.

⁸ Ésa. 6, 3.

származó, sírfeliratot hordozó, toledói téglán a hatsoros héber betűs felirat végén.⁹ Ilyen felirattal Magyarországon is ismert sírkő: *amen. amen. amen. szela. szela. szela.* (szela=örökkévaló, az Isten jelzése) olvasható a második legkorábbiként ismert budai sírkőtöredéken (1279/80) az Alagút utcánál feltárt zsidó temetőből.¹⁰ Moshe rabbi fia Dávid rabbi 1343-ra átszámítható halálozási évszámú ptuji (Pettau, Szlovénia) sírkövének felirata az „amen amen amen mindörökké” szavak kezdőbetűivel záródik.¹¹ Az *amen amen amen szela szela szela* formula előfordul Wormsban, és a *szela* hármas ismétlődése megtalálható az Ibériai-félszigeten is.¹² A magyar főúr pecsétjén a név megháromszorozása minden bizonnyal óvó célzattal történt. Em-lékanyagunkban az ilyesfajta sokszorozás nem áll teljesen egyedül: *LIEN LIEN LIEN LIEI* – az utolsó *N*-re már kevés hely maradt – a körirata egy pozitív állású, tehát nem pecsételésre szolgáló, inkább bajelhárító szerepű gyűrűnek a Solt melletti Tétel-hegy feltárásából.¹³ Könyves Kálmán aranygyűrűjének belsejébe véstek *GUT GUT GUTANI TABAL* feliratot, amelynek a szakirodalom ugyancsak védő értelmezését tételezi („Thebal-gyűrűk”).¹⁴

Az 1380. évi két oklevél pecsétjeinek mindegyikén megtalálható a családi címer, de különböző formában és elhelyezésben. Teljes ábrázolást – pajzsot és sisakdísz – találunk Frangepán István, Bebek László és Bazini János pecsétjén; puszta címerábrát sisakdíszsel Frangepán Jánosén, csak sisakdísz hat pecséten. Ilyen Bebek György, Ostfi János, Himfi Benedek, Szécsényi Frank és Gönyői János pecsétje, de ilyen Kont Miklós özvegyéé is, jelezve, hogy a puszta sisakdísz használata éppenséggel nem utal hangsúlyozottan lovagi életmódra vagy mentalitásra. A sisakdísz nélküli címerpajzs a leggyakoribb ábrázolásmód (11 eset), és nem ritka a címerkép feltüntetése pajzs nélkül (5 eset).

A címerábrázolások legtöbbje, nevezetes családokról lévén szó, eddig is ismert volt. A közismert nemzetségi címet találjuk meg Garai Miklós (Dorozsma), Szécsi Miklós (Balog), Losonci László (Tomaj), Szentgyörgyi Tamás és unokatestvére, Bazini János (Hontpázmány), Lackfi István (Hermán), Bánfi István (Hahót) és Ostfi János (Oslis) pecsétjein. A nem nemzetségi címerek közül szintén ismert volt a Frangepánoké (oroszlán) és a Nagymartoniaké (sas), továbbá Szepesi Jakab országbíróé.

A magát itt csak Miklósnak nevező székelyispán személyét pecsétje segít azonosítani, mert a Balog nemzetségi címerét ábrázolja. Innen tudható, hogy ekkor, 1380 elején még Balog nb. Derencsényi Miklós (1377–1380) viselte a hivatalt, nem pedig utóda, Perényi Miklós.¹⁵ Liszkói Pál – és általában a Liszkói család – származását az itt látható címerkép, a Szentemágocs nem közös jelképe (könyökben hajlított kar három virágot tart) világítja meg.¹⁶ Horváti István pecsétje kalpagot mutat, három hegyes csúcsán egy-egy madártollal. Kétségtelen,

⁹ A toledói Museo de Santa Cruz letétje a toledói Sinagoga de El Tránsito kiállításán.

¹⁰ SCHEIBER Sándor: *Magyarországi zsidó feliratok a III. századtól 1686-ig.* Budapest, MIOK, 1960. 84, 85–86. (11. sz.); Uő: *Jewish Inscriptions in Hungary. From the 3rd Century to 1686.* Budapest, Akadémiai–Leiden, Brill, 1983. 115–117. (22. sz.).

¹¹ Boris HAJDINJAK–Polona VIDMAR: *Lords of Ptuj – Medieval Knights, Founders and Patrons of Arts.* Ptuj, Pokrajinski Muzej Ptuj, 2008. 35.

¹² SCHEIBER 1983. i. m. 117.

¹³ Ismeretét Szentpéteri Józsefnek köszönhetjük. A lelet még nem került be a lelőhelyen 2005–2013 között folytatott feltárások feldolgozásába: *Településtörténeti kutatások. Solt–Tételhegy, Kiskunfélegyháza, Amler-bánya.* Szerk. SOMOGYVÁRI Ágnes–SZENTPÉTERI József–V. SZÉKELY György. Kecskemét, Kecskeméti Katona József Múzeum–MTA BTK, 2014. (Archaeologia Cumanica 3).

¹⁴ Kiss Etele: Kálmán király gyűrűje. In: *Örök megújulás. Az ezredforduló új szerzeményei a Magyar Nemzeti Múzeumban.* Szerk. PALLÓS Lajos. Kiállítási katalógus. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum, 2010. 21.

¹⁵ Derencsényi pecsétjének egy másik, ugyancsak 1380. évi lenyomatát közölte BÁRCZAY Oszkár (*A heraldika kézikönyve.* Budapest, MTA, 1897. 157.; 425. ábra), azonban Szécsi Miklóshoz kötvé.

¹⁶ ENGEL Pál: Egy előkelő család az Anjou- és Zsigmond-korból: a Szentemágocs nembeli Liszkóiak. In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére.* Szerk. CSUKOVITS Enikő. Budapest, MOL, 1998. 63–66.

hogya a család a Báncsa nemzetségből eredt, de nagyon kérdéses, hogy az ábrát – vagy annak valamely elemét – tekinthetjük-e nemzetségi címernek. A kalpag feltűnik Horváti Pál zágrábi püspök pontifikális pecsétjén is – ez egyébként hiányzik, ismeretlen okból, a két 1380-as oklevél pecsétjéről –, azonban nem egyedül: a mandorla aljának két címerpajzsa közül az egyiket ez, a másikat egy profilban ábrázolt sasszárny tölti ki. A zágrábi székesegyház homlokzatait díszítő, nagyszámú címer egyikén a két ábrát egyesítették: a pajzsban sasszárny, a sisakdíszben a tollas kalpag látható; a sasszárnyas pajzs emellett önmagában is megjelenik.¹⁷ Az Ákos nemzetséget forrásunkban három személy képviseli: Bebek György és unokaöccse, László, akiknek pecsétjén közös elem a sisakdíszben a két, félkörben hajló hal, közte koronás női fejjel, továbbá Mikcsfi Ákos, aki viszont harántnégyelt pajzsot használt. Mint Rácz György legújabb kutatásaiból tudjuk, egyik sem nemzetségi eredetű címer.¹⁸ A Korbáviai testvérek – Miklós és Tamás – pecsétjein liba, illetve kacska látható. Mivel a nemzetség a horvát Gusić nemzetségből származtatta magát, nyilván a lúd (vö. szláv *gus*, 'liba') tekintendő az eredeti címerábrának, a kacska pedig talán címertörésnek.

A többi ábra közül Treutel Jánosé (mókus) azonos az apjáéval, Miklós pozsonyi ispánéval¹⁹ és fiáéval, Miklós tárnokmesterével.²⁰ Az utóbbinak egy másik pecsétjén a sisakdíszben tűnik fel a mókus, míg a négyelt pajzsban leveles ág és sakkozás váltakozik.²¹ Gönyői János pecsétábrája (a sisakdíszben szirén) ellenben különbözik az apjától, Tamás ajtónállómesterétől, akinek sisakdíszbe széttárt szárnyú, növény madár.²² Poháros Miklós udvari lovagnak korábban máshol már közölt pecsétje²³ a családi címet mutatja, a halat, itt bal haránt, míg fia, Osvát 1402. évi pecsétjén jobb haránt állásban.²⁴ Raholcai Kont Miklós nádor özvegyének pecsétje a Raholcai-Újlaki rokonság korai címerét ábrázolja: két széttárt sasszárny között szembenéző, koronás női fej. Ugyanezt látjuk Újlaki Bertalan unokatestvérei, a Raholcaiak 1402. évi pecsétjein.²⁵ Továbbra is problematikus a Himfi-címer szarvasa. Ugyanezt ábrázolja Himházi Benedek veszprémi püspök pecsétje, aki kétségtelenül rokonságban állt Himfivel, ámbar nem tudjuk, hogyan. Himfit olykor a Szalók nemzetségből eredeztetik, és a szarvas lehetne éppen a nemzetség címerállata. Azonban sem ez, sem Himfi származása egyelőre nem tekinthető tisztázottnak.

ADATTÁR

Az 1380. évi oklevelek pecsétjei

1380. február 12. Zólyom (*Zolij, dom. Die Invocavit*): I. Lajos, anyja és felesége szerződésre lépnek Lipót osztrák herceggel ennek fia, Vilmos és Lajos leánya, Hedvig eljegyzéséről. A szerződésben

¹⁷ LÖVEI Pál: A zágrábi székesegyház monográfiájáról. *Pavilon*, 6. 1991. 19–20.; 3, 6–9. kép; LÖVEI Pál ism.: Ana Deanović–Željka Čorak: Zagrebačke katedrale. Zagreb, 1988. *Acta Historiae Artium*, XXXVI. 1993. 255.; Abb. 3, 5, 7–9.

¹⁸ RÁ CZ György: Az Ákos nemzetség címere. *Turul*, 68. 1995. 11–34.

¹⁹ Bécs, HHStA Allgemeine Urkundenreihe (a továbbiakban: AUR) 1328. IX. 21., 16.(17) pecsét: ENGEL–LÖVEI 1998. i. m. 136, 145.

²⁰ Bécs, HHStA AUR 1402. IX. 1. – 23. pecsét: LÖVEI 2009. i. m. 162.

²¹ BÁRCZAY 1897. i. m. 113.; 307. ábra.

²² Bécs, HHStA AUR 1328. IX. 21. – 32. (33) pecsét: ENGEL–LÖVEI 1998. i. m. 136, 146.

²³ ENGEL Pál–LÖVEI Pál: Két töredékes sírkő a Margitszigetről. *Budapest Régiségei*, XXIX. 1992. 53, 55. (23. jegyzet); 9/1. kép.

²⁴ Bécs, HHStA AUR 1402. IX. 1. – 27. pecsét: ENGEL–LÖVEI 1992. i. m. 53, 55. (23. jegyzet); 9/2. kép; LÖVEI 2009. i. m. 163.

²⁵ Bécs, HHStA AUR 1402. IX. 1. – 85, 107, 108. pecsét: LÖVEI Pál: Néhány címeres emlék a 14–15. századból. *Művészettörténeti Értesítő*, XL. 1991. 54.; 12/3–5. kép; LÖVEI 2009. i. m. 173, 177.

foglaltak megtartásáért magyar részről esküvel és pecsétjükkel vállalnak szavatosságot a felsorolt országnagyok (*infrascripti reverendissimi principes: cardinalis, archiepiscopi, duces, comites, barones*), összesen 9 egyházi és 28 világi személy.

Bécs, HHStA Familienurkunden 238/1-2 (=DF 258367-8) – két változatban, latin (1), illetve német (2) nyelven (a latin változat hibás kiadása: CD IX/5. 377–380.).

Hártyára írott oklevelek, pergamenszalagokon függő pecsétekkel. A szalagokon a pecsételők nevei, mindkét oklevélen latinul. A latin oklevélen 35 pecsét függ, a németen 32 (*1. kép*). Mindkét oklevélről hiányoznak pecsétek, van, amelyik mindkettőről, de a szalagok többsége akkor is megvan (a latin oklevélen kettő, a németen egy személynek szalagja sincs, ezekben az esetekben a szalag számára bevágás sem készült). Az oklevelekben szereplő személyek nevét az ottani felsorolás sorrendjében adjuk meg, a pecsét – először a latin, utána a német nyelvű oklevélre vonatkozó – sorszámai pedig zárójelben szerepelnek.

Az alábbi pecsétleírásokban a jobb és a bal megjelölése mindig címertani értelemben értendő.

(1, 1) I. Lajos

A szalagokon: *sigillum regis*. Az uralkodó második felségi pecsétjének előlapja, természetes színű viasz (átmérő: 109-110 mm).

(2, 2) Erzsébet anyakirályné

A szalagokon: *sigillum regine senioris*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (50×49, 53×54 mm) kerek, vörös viaszpecsét (átmérő: 25 mm). Mezejében hatkaréjos keretben hasított pajzs, a jobb oldali mező hatszor (hétszer?) vágott, a bal oldali mezőben kitárt szárnyú, a hasításra tapadó fél sas.

(3, 3) Erzsébet királyné

A szalagokon: *regine iunioris*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (50×51, 52×49 mm) kerek, vörös viaszpecsét (átmérő: 25 mm). Mezejében hatkaréjos keretben hasított pajzs, a jobb oldali mező többször vágott, a bal oldali mezőben három (2+1) elmosódott kerek motívum (a dalmát leopárdfejek). [Ugyanez a pecsét szerepel a Bécs, HHStA AUR 1385. VII. 8. oklevélen is, a hat ráfüggesztett pecsét között az első helyen.]

Az egyháznagyok (*principes vero ecclesiastici sunt hii*):

1. (4, 4) *Demetrius... cardinalis et gubernator ecclesie Strigoniensis – her Demetrius cardinal und erzbischof zu Gran*

[Kaplai Péter fia Demeter bíboros, esztergomi érsek]

A szalagokon: 1 – üres, 2 – *cardinalis*. Mandorla alakú, természetes színű viasz pecsétfészkekben (100×58, 100×59 mm) mandorla alakú, vörös viaszpecsét (96×55 mm). Mezejében fialékkal és mérműves baldachinokkal gazdagon tagolt, fülkés építmény. A középső részen keresztelési jelenet (Szent Szilveszter pápa és Nagy Konstantin császár, illetve Szent Adalbert érsek és Szent István király?), kétoldalt Szent Péter kulcsot és Szent Pál kardot tartó, álló alakjai. Felül térdeplő angyalok között Gyermekét tartó, trónoló Madonna. Legalul Demeter bíboros jobbra forduló, térdeplő alakja, bíborosi köpenyben és kalappal. Mellette kétoldalt egy-egy álló há-

romszögpajzs, egyforma ábrával: jobbra forduló, térdeplő angyalok, kezükben rosszul kivehető tárgyat (bíborosi kalap?) tartanak. Maiusculás körirat: S · DEMETRII · TT · SCORVM · QVATVOR · CORONATOR⁹ · PRESBRI · CARDINAL' – Sigillum Demetrii tituli Sanctorum Quatuor Coronatorum presbiteri cardinalis.

Közölve (más okleveleken függő lenyomatok alapján): *Művészet I. Lajos király korában 1342–1382*. Szerk. MAROSI Ernő–TÓTH Melinda–VARGA Livia. Kiállítási katalógus. Székesfehérvár, MTA MKCs, 1982. 337. (195–196. kat. sz., MAROSI Ernő); *Főpapi pecsétek* 1984. i. m. 52–53. (59. sz., TAKÁCS Imre); *Magyarországi művészet 1300–1470 körül*. Szerk. MAROSI Ernő. Budapest, Akadémiai, 1987. I. 136, 500. (MAROSI Ernő).

2. (5; 5) *Stephanus patriarcha Ierosolimitanus Archiepiscopus ecclesie Colocensis – her Steffan patriarch zu Jerusalem und erzbischof zu Colotschon*

[Szigeti István jeruzsálemi pátriárka, kalocsai érsek]

A szalagokon: *patriarcha*. Kerek, természetes színű viasz pecsétfészkekben (átmérő: 97, 102 mm) kerek, vörös viaszpecsét (átmérő: 78 mm). Mezejében díszes baldachin alatt, rombuszmustrás háttér előtt vakmérműves szarkofágból kilépő, feltámadó Krisztus, jobbját felemeli, baljában apostoli keresztet tart. A szarkofág körül három alvó katona. A jelenettől jobbra és balra egy-egy szent álló alakja, a jobb oldali kardot és kelyhet (?) tart, a bal oldali szent püspök. Alul a pátriárka jobbra forduló, térdeplő alakja, apostoli keresztrel. Kétoldalt egy-egy álló háromszög-pajzs, egyforma ábrával: jobbra forduló kakas apostoli keresztet tart. Maiusculás körirat: S' AE STEPHANI MAGRI DEI GRATIA · PATRIARCHE IERVSELERMITANI – a *Stephani* szóban AN ligatúra – Sigillum archiepiscopi Stephani magistri Dei gratia patriarche Ieruselemermitani (4. kép).

3. (6; a szalag megvan, de sosem pecsételték meg) *Emericus Agriensis... ecclesiarum [episcopus] – her Emerich bischof zu Erlaw*

[Cudar Imre egri püspök]

A szalagokon: *Agriensis*. Mandorla alakú, természetes színű viasz pecsétfészkekben (86×55 mm) mandorla alakú, vörös viaszpecsét (80×47 mm). Mezejében fiálékkal és mérműves baldachinokkal gazdagon tagolt, fülkés építmény. Felül jobbjában a Gyermeket, baljában liliomos jogart tartó, félalakos Madonna. Alatta Szent János evangélista szimbóluma, írásszalagot tartó sas. Kétoldalt Szent István köpenyes és Szent László páncélos, álló, koronás alakja, országalmával, László baljában bárd. Alul püspök balra forduló, térdelő alakja, pásztorbottal. Kétoldalt a Cudar-címer: hatszögű karikacsat. Minusculás körirat: · s · emerici · episcopi · agriensis – a szavak között kétszer törő, s formájú szóelválasztó jelek – Sigillum Emerici episcopi Agriensis.

Közölve (más okleveleken függő lenyomatok alapján): *I. Lajos* 1982. i. m. 341. (210. kat. sz., MAROSI Ernő); *Főpapi pecsétek* 1984. i. m. 52. (58. sz., TAKÁCS Imre); *Magyarországi művészet* 1987. i. m. I. 206. [WEHLI Tünde], 500. [MAROSI Ernő]; II. 765/3. kép.

4. (7; 7) *Valentinus Quinqueecclesiensis... ecclesiarum [episcopus] – her Valent bisshof zu Fünfkirchen*

[Alsáni Bálint pécsi püspök]

A szalagokon: 1 – *Quinqueecclesiensis* (!) *episcopi*, 2 – *Quinqueecclesiensis* (!). Természetes színű viasz pecsétfészkekben (37×32, 36×34 mm) nyolcszög alakú, vörös viaszpecsét (16×13 mm). Mezejében bizonytalanul kivehető, álló emberi alak – minden bizonnyal gemma. A maiusculás körirat olvashatatlan. [Ugyanez a pecsét szerepel a Bécs, HHStA AUR 1385. VII. 8. oklevélen is, a hat pecsét között a negyedik helyen, ott sem jobb minőségű a lenyomat.]

5. (mindkét oklevélen csak a szalag van meg, sosem voltak megpecsételve) *Paulus Zagrabienensis ... ecclesiarum [episcopus] – her Paul bischof zu Agrem*

[Horváti Pál zágrábi püspök]

A szalagokon: 1 – *Zagrabienensis episcopi*, 2 – *Zagrabienensis*. A pecsétek hiányoznak.

Horváti Pál pontifikális pecsétje: *I. Lajos* 1982. i. m. 342. (213. sz., MAROSI Ernő); *Főpapi pecsétek* 1984. i. m. 53. (60. sz., TAKÁCS Imre); *Magyarországi művészet* 1987. i. m. I. 500., 647. [MAROSI Ernő]; II. 765/4. kép; LÖVEI 1991. A zágrábi... i. m. 20.; 9. kép; LÖVEI 1993. i. m. 255., Abb. 9.

6. (9; 9) *Ladislaus Waradiensis ... ecclesiarum [episcopus] – her Lazzla bischof zu Wardein*

[Deméndi László váradi püspök]

A szalagokon: 1 – *Waradiensis episcopi*, 2 – *Waradiensis*. Mandorla alakú, természetes színű viasz pecsétfészkekben (79×45, 89×51 mm) mandorla alakú, vörös viaszpecsét (71×37 mm). Mezejében fiálékkal díszített, gazdag trónuson trónoló Madonna, jobbán a gyermek Jézussal. Alul ketős fülkében baloldalt a püspök jobbra forduló, térdelő figurája, jobbra Szent László álló alakja, jobbában országalma, baljában bárd. A püspök mögött maiusculás „L” monogram, a szent mellett kicsiny háromszögpajzs, kivehetetlen ábrával. Maiusculás körirat: S · LADISLAI · EPISCOPI · ECCL · WARA · PHISICI · D · R · – a szöveg végén négyszirmú virág – *Sigillum Ladislai episcopi ecclesie Waradiensis, phisici domini regis (2–3. kép)*.

7. (10; a szalag megvan, a pecsét hiányzik) *Goblinus Transsilvanensis ... ecclesiarum [episcopus] – her Göbel bischof zu Sibenburgen*

[Goblinus erdélyi püspök]

A szalagokon: 1 – *Transsilvanensis episcopi*, 2 – *Transilvanensis*. Mandorla alakú, természetes színű viasz pecsétfészkekben (89×56 mm) mandorla alakú, vörös viaszpecsét (78×46 mm). Mezejében fiálékkal és mérművekkkel gazdagon tagolt, baldachinos fülkearchitektúrában a sárkánynyal harcoló Szent Mihály alakja. Alatta íves záródású fülkében a püspök jobbra forduló, térdelő figurája. Kétoldalt egy-egy álló háromszögpajzs, egyező címerábrával: középen két pólya, fölötte széttárt szárnyú madár felső része, a pajzstalp ábrája kivehetetlen. Maiusculás körirat: S · GOBELLINI · DEI · GRA · EPI ECCE : [ALB]EN · TRANSSILVANE – a „Transsilvane” szóban két AN ligatúra – *Sigillum Gobellini Dei gratia episcopi ecclesie Albensis Transsilvane (5. kép)*.

Közölve (más okleveleken függő lenyomatok alapján): *Főpapi pecsétek* 1984. i. m. 51. (56. sz., TAKÁCS Imre).

8. (11; a szalag megvan, a pecsét hiányzik) *Guilhelmus lauriensis ... ecclesiarum [episcopus] – Gwilhelm bischof zu Rab*

[Vilmos győri püspök]

A szalagokon: 1 – *lauriensis episcopi*, 2 – *lauriensis*. Mandorla alakú, természetes színű viasz pecsétfészkekben (78×47 mm) mandorla alakú, vörös viaszpecsét (71×41 mm). Mezejében baldachinnal lezárt építészeti keretben álló Madonna, fölötte bizonytalanul értelmezhető ábra (ereklyetartó?). Mária két oldalán egymás fölött két-két angyal. Alul püspök jobbra forduló, térdelő alakja, kétoldalt egy-egy álló háromszögpajzs, egyező címerábrával: négyelt pajzs, az első és a negyedik mező jobb haránt osztott, a második és harmadik mező valamilyen bundabőrrel borított. Maiusculás körirat: S · FRIS · GVILLI DEI GRA EPI IAVRIEN : – *Sigillum fratris Guillelmi Dei gratia episcopi lauriensis*.

5. kép. Goblinus erdélyi püspök pecsétje,
1380; Bécs, HHStA, Familienurkunden 283/2.
Fotó: HHStA

6. kép. Himházi Benedek veszprémi püspök
pecsétje, 1380; Bécs, HHStA, Familienurkunden 283/2.
Fotó: HHStA

9. (12; 12) *et Benedictus Vesprimiensis ecclesiarum [episcopus] - her Benedict bischof zu Vezzsprem*
[Himházi Benedek veszprémi püspök]

A szalagokon: 1 – *Vesprimiensis episcopi*, 2 – *Wesprimiensis*. Mandorla alakú, természetes színű viasz pecsétfészkekben (89×56, 81×58 mm) mandorla alakú, vörös viaszpecsét (68×47 mm). Fialékkal gazdagon tagolt, baldachinszerű építmény alatt fülkében félalakos Madonna a Gyermekkel, alatta kettős fülkében a kardot és mérleget tartó Szent Mihály és a lovas Szent Márton a koldussal. Alul balra forduló, térdelő püspökfigura, mellette kétoldalt egy-egy álló háromszögpajzs, mindegyikben egy a másikkal szembeforduló szarvas. Minusculás körirat: · s · bn · epi wesp aule regial cancelry – *Sigillum Benedicti episcopi Wesprimiensis aule reginalis cancellarii* (6. kép).

Közölve (más okleveleken függő lenyomatok alapján): *I. Lajos* 1982. i. m. 339. (204. sz., MAROSI Ernő); *Főpapi pecsétek* 1984. i. m. 53. (61. sz., TAKÁCS Imre); *Magyarországi művészet* 1987. i. m. I. 500, 647. [MAROSI Ernő]; II. 765/2. kép.

A világi nagyok (*hii sunt autem seculares principes, comites et barones*):

10. (13; 13) *Ladislauus dei gratia dux Opuliensis, Velunensis, Chyuiensis, Dobronensis etc. – her Lazzla herczog Oppullie*

[László oppelni herceg]

A szalagokon: 1 – *ducis Opulie*, 2 – *ducis Opulie*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (46×44, 48×50 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 36,5 mm). Mezejében hatkaréjos tükör, ebben ovális keretben enyhén balra forduló férfifej (valószínűleg gemma). A karéjok két-két oldalsó töréspontjában kifelé álló liliomok. A két pontsorból álló keretben négy, kereszt alakban elhelyezett, álló háromszögpajzs. A címerábra felül széttárt szárnyú, fejét jobbra fordító sas, jobbra szakállas, koronás férfifej, balra ágaskodó, jobbra forduló, négylábú állat (valószínűleg oroszlán), alul szembeforduló kürtök. Minusculás körirat: *ladislai dei / gra : ducis : op / ulien : welun / vladisla : debri – a debri és dei szavakban de ligatúrák – Ladislai Dei gratia ducis Opu-liensis Welunensis Vladislaviensis Debrinensis.*

11. (a szalag megvan, a pecsét hiányzik; 14) *Semouitus senior dux Mazouie – her Semovit der alter herzog zu der Mazaw*

[Ziemowit mazóviai herceg]

A szalagokon: *ducis Mazovie*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (átmérő: 39 mm) kerek, vörös viaszpecsét (átmérő: 20 mm). Mezejében széttárt szárnyú, fejét balra fordító sas. Két pontsor között maiusculás körirat: + S DVCIS UIRNENSIS – Sigillum ducis Virnensis (!).

12. (15; a szalag megvan, a pecsét hiányzik) *Stephanus et ... fratres, comites de Modrussa et Vegle – grof Steffan... von Modrussch und zu Vegle*

[Frangepán István]

A szalagokon: 1 – *comes Stephanus de Modros*, 2 – *Stephanus de Madrus*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (átmérő: 62 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 50 mm). Mezejében négykaréjos, a töréspontoknál kisebb háromszögekkel bővített keretű tükör. A tükörben négyzethálós, átlósan kereszttekkel díszített mustrás háttér előtt jobbra dőlő háromszögpajzs, benne jobbra forduló, ágaskodó, elmosódott rajzú oroszlán. A pajzs felső sarkán jobbra néző csörsisak, előtte és mögötte szalagokra szakadozott takaróval. A sisakdísz zárt, pajzs alakra stilizált sasszárny, rajta vágás fölött hatágú csillag. Két pontsor között maiusculás körirat: + S · DNI · STEP[H]ANI · COMITIS · VEGLE · MODRVSSIEQ · DETSKE SEGNIÉ – minden s fordított irányba kanyarodik – Sigillum domini Stephani comitis Vegle Modrussieque, Detske (!), Segnie.

13. (16; 16) ... *et Johannes fratres, comites de Modrussa et Vegle – ... und graf Hans von Modrussch und zu Vegle*

[Frangepán János]

A szalagokon: *Johannes de Modrus*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (56×53, 52×53 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 36 mm). Mezejében jobbra lépő oroszlán, fején csöbörsisak, fölötte zárt, pajzs alakra stilizált sasszárny a sisakdísz, rajta vágás fölött hatágú csillag. Az oroszlán mellső lábai között egy farkast tart. Két pontsor között maiusculás körirat: SIGILLV IOHIS COITIS VEGLE MODRVSSIE ET SALKE – Sigillum Iohannis comitis Vegle Modrussie et Salke (!).

Közölve (más oklevélen függő lenyomat alapján): NYÁRY Albert: *A heraldika vezérfonala*. Budapest, MTA, 1886. 100., IX.79. tábla; I. Lajos 1982. i. m. 352. (253. sz., MAROSI Ernő).

14. (17; 17) *Nicolaus de Gara comes palatinus regni nostri Vngarie – her Niclas von Gara, di zeit grozzer graf zu Ungarn*

[Garai Miklós nádor]

A szalagokon: *Nicolai palatini*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (41×44, 40×39 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 29 mm). Mezejében négykaréjos tükörben négyzet

alakú pajzs, benne két koronás, összefonódó kígyó. Két pontsor között maiusculás körirat: + · S · DOMINI · NICOLAI · DE · GARA · PALATINI – Sigillum domini Nicolai de Gara palatini.

Közölve (más oklevélen függő lenyomat alapján): *I. Lajos* 1982. i. m. 354. (260. kat. sz., MAROSI Ernő) – a 261. kat. sz. ettől különböző nagypecséttje.

15. (18; 18) *Nicolaus de Zeech banus Dalmacie et Croacie regnorum nostrorum – Niclas von Sätsch ban zu Kroatien und zu Dalman*

[Szécsi Miklós dalmát-horvát bán]

A szalagokon: Nicolai de Zeech. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (53×54, 51×53 mm) kerek, zöld pecsét (átmérő: 35 mm). Mezejében hatkaréjos tükörben háromszögpajzs, benne széttárt szárnyú, koronás, kétfejű sas. A pajzs és a karéjok közeit virágok töltik ki. Két pontsor között maiusculás körirat: + SIGILLUM · NICOLAI · DE · ZEECH · BANI · CROATIE.

16. (19; 19) *Ladislauis woyuoda Transilvanus – Lazzla waida zu Sibenburgen*

[Losonci László erdélyi vajda]

A szalagokon: 1 – *waywode Transilvani*, 2 – *Ladislai waywode*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (50×46, 51×48 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 30 mm). Mezejében háromszögpajzs, benne ágaskodó, jobbra forduló, szárnyas griff. Maiusculás körirat: + S · LADI · VAYVODE · TRANSILVAI – Sigillum Ladislai vayvode Transsilvani.

17. (20; 20) *Iohannes banus de Machou – Hanns ban zu Matschaw*

[Horváti János macsó bíró]

A szalagokon: *Iohannis de Machou*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (átmérő: 42 mm, 41×43 mm) kerek, zöld viaszpecsét (átmérő: 27 mm). Mezejében kalpag, három hegyes csúcsán egy-egy madártollal. Két pontsor között minusculás körirat: + · s · stephanas · fili · petri · de · chorva – Sigillum Stephanas (!) filii Petri de Chorvati. A pecsét Horváti Istváné, János testvéréé. Közölve: LÖVEI 1991. A zágrábi ... i. m. 20.; 5/1. kép; LÖVEI 1993. i. m.; 255.; Abb. 6/1.

18. (21; 21) *Iacobus iudex curie regalis – Jacob von Zyphs hofgraff in Ungarn*

[Szepesi Jakab országbíró]

A szalagokon: 1 – *comitis Iacobi iudicis curie*, 2 – *iudicis curie*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (44×42 mm, átmérő: 40 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 20 mm). Pontsoros kereten belül háromkaréjos keret, töréspontjaiban kis, háromszögű bővítésekkel. A tükörben háromszögpajzs, benne három, földből kinövő, leveles ág, fölöttük vízszintesen elvágott, fél csillag. A karéjok és a külső keret közti mezőkben maiusculás körirat: IACOB SCEPS IDICIS – Iacobi Scepus iudicis.

Feltehetően azonos pecsét (más oklevélen függő lenyomat alapján): BERTÉNYI Iván: *Az országbírói intézmény története a XIV. században*. Budapest, Akadémiai, 1976. 241. (42. sz.).

19. (22; 22) *Thomas comes de Sancto Georgio – graf Thomas von Sand Jörgen*

[Szentgyörgyi Tamás (tárnokmester)]

A szalagokon: 1 – *comitis Sanctog(eorgio) (!)*, 2 – *comitis Georgius (!)*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (51×50 mm, átmérő: 53 mm) kerek, zöldes viaszpecsét (átmérő: 34 mm). Mezejében háromkaréjos, a töréspontokban háromszögekkel bővített keret. A tükörben háromszögpajzs, benne jobb haránt vágott alapon hatágú csillag. Két pontsor között maiusculás körirat: + S TOME COMITIS DE SANCTO GEORGIO – Sigillum Tome comitis de Sancto Georgio.

20. (23; a szalag megvan, a pecsét hiányzik) *Nicolaus comes Siculorum – Niclas zäckelspan*
[Derencsényi Miklós székely ispán]
A szalagokon: 1 – *comitis Siculorum*, 2 – *comitis Sycolorum*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (46×50 mm) kerek, vörös (!: magyarzatát nem ismerjük) viaszpecsét (átmérő: 22 mm). Mezejében széttárt szárnyú, kétfejű sas. Két pontsor között maiusculás körirat: S NICOLA[!] ... · CO · SICVLOR' – Sigillum Nicolai ... comitis Siculorum.
Közölve (más oklevélen függő lenyomat alapján): BÁRCZAY 1897. i. m. 157., 425. ábra.
21. (24; 24) *Paulus de Lyzkow magister dapiferorum, comes de Zegerie [= Zagorie] – Paul von Lyzkow obrister kuchenmaister*
[Liszkói Pál asztalnokmester]
A szalagokon: *Pauli de Lizkow*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (átmérő: 41 mm, 40×38 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 25 mm). Mezejében háromkaréjos tükrő, benne könyökben hajlított kar három virágot tart. Maiusculás körirat: + SIGILLVM ∴ PAVLI ∴ DE ∴ LISKOV · M DR – Sigillum Pauli de Liskow magistri dapiferorum.
Említi: ENGEL 1998. i. m. 63–64.
22. (25; 25) *Stephanus filius Dionysii magister agazonum regalium – Steffan Dyonisien waida sun, hofmarschalich*
[simontornyai Lackfi Dénes fia István lovászmester]
A szalagokon: *magister agazonum*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (40×40, 42×42 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 28 mm). Mezejében balra forduló, szárnyas, kétlábú, tekeredő farkú sárkány (baziliskusz). Két pontsor között maiusculás körirat: + S · STANI · MAGRI · AGOZORV · REGALIV – a *regalium* szóban AL ligatúra – Sigillum Stephani magistri agozorum (!: agazonum volna helyes) regalium.
23. (26; 26) *Georgius Bubek magister tavarnicorum reginalium – Bebek Jörg der jüngern küniginn zornikmaister*
[pelsőci Bebek György királynéi tárnokmester]
A szalagokon: *Georgius Bubek*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (40×41, 40×40 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 25 mm). Mezejében rombuszhálós háttér előtt a keretbe is benyúló, szembenéző csöbör sisak, kendőszerű takaróval. A keretbe ugyancsak benyúló sisakdísz két, félkörben hajló hal között fej. Két pontsor között maiusculás körirat: S · GEORGII · BEBEK DE PVL SVTH – Sigillum Georgii Bebek de Pulsuth (=Pelsőc).
Egy eltérő ábrájú másik, kettőskeresztes címerpajzsot és sisakdísz ábrázoló, hasonló méretű pecséttel együtt említi: RÁCZ 1995. i. m. 30. (11.1. sz.).
24. (27; 27) *Akus filius condam bani – Akus weilant des banen sun*
[prodavizi Mikcsfi Ákos]
A szalagokon: *Akus*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (30×31, 27×29 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: kb. 18 mm). Pontsoros keretben harántnégyelt háromszögpajzs.
Említi: RÁCZ 1995. i. m. 29. (8.1.).
25. (28; 28) *Stephanus filius condam Nicolai bani de Lindwa – Steffan von Lyndow*
[alsólendvai Bánfi István]
A szalagokon: *Stephanus de Lyndva*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (42×38, 38×36 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 20 mm). Mezejében szembenéző ökörfej. Két pontsor között maiusculás körirat: S · MAGIST ST FILI BANI – Sigillum magistri Stephani filii bani.

26. (29; 29) *Johannes Treutel comes de Posoga – Hanns Träutel graf zu Posoga*

[Treutel János pozsegai ispán]

A szalagokon: *Johannis Treutel*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (39×41, 43×41 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 29 mm). Mezejében hatkaréjos, a töréspontokban háromszögekkel bővített keretű tükör, benne jobbra forduló, ülő mókus. Maiusculás körirat: + SIGILVM · IOHANNIS · TREITEL – Sigillum Iohannis Treitel.

27. (30; a szalag megvan, a pecsét hiányzik) *Johannes filius Osl comes Supruniensis et Castriferrei – Oslianus graf zu der Eysnenpürg*

[Ostfi János soproni és vasvári ispán]

A szalagokon: 1 – *Iohannes Osl*, 2 – *Wasvariensis*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (37×30 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 25 mm). Mezejében csöbör sisak, kétoldalt kendőszerű takaróval. A sisakdísz balra fordított, lábon álló, zárt sasszárny. Két pontsor között maiusculás körirat: + SIG · IOHANNI · DE · AS[O]L · FOLVA – Sigillum Iohannis de Asolfolva (=Asszonyfalva).

28. (a szalag megvan, a pecsét hiányzik; 31) *Nicolaus et ... comites de Corbavia – graf Niclas und ... von Korbaw*

[Korbáviai Miklós]

A szalagokon: 1 – *Nicolaus de Corbawa*, 2 – *Nicolai de Corbawa*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (42×44 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 29 mm). Mezejében háromszögpajzs, benne balra forduló liba. A pajzs és a keret közti ívmezőket levélornamentika tölti ki. Maiusculás körirat: + S NICOLAI COITIS CORBAVIE – Sigillum Nicolai comitis Corbavie.

29. (32; 32) ... *et Thomas comites de Corbavia – ...und graf Thomas von Korbaw*

[Korbáviai Tamás]

A szalagokon: 1 – *Thomas de [Cor]baw*, 2 – *Thomas de Corb(aw)*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (32×33, 29×27 mm) nyolcszögű, zöld viaszpecsét. Mezejében jobbra forduló, sisakon ülő (?) kacsza, nyaka két oldalán leveles ággal. Maiusculás köriratának csak eleje olvasható: + · S · COMITIS... – Sigillum comitis...

30. (33; 33) *Benedictus filius Heem condam banus, comes de Prespurg – Benedict weilant Heem sun, graf zu Prespurg*

[Himfi Benedek pozsonyi ispán]

A szalagokon: 1 – *Benedictus*, 2 – *Benedictus Heem*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (43×46, 43×44 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 31 mm). Mezejében rombuszhálós, a rombuszokban csillagokkal díszített háttér előtt jobbra néző csöbör sisak, mögötte felhajló, kendőszerű takaróval. A sisakdísz jobbra forduló szarvas. Maiusculás körirat: + S · BENEDICTI · FILII · PAVLI · FILII · HEIM – Sigillum Benedicti filii Pauli filii Heim.

Közölve (más oklevélen függő lenyomat alapján): *I. Lajos* 1982. 353. (259. sz., MAROSI Ernő).

31. (34; 34) *Ladislavus filius condam comitis Stephani comes Nitrie’ – Spanfi Lazzla graf zu Neytra*

[Bebek László nyitrai ispán]

A szalagokon: 1 – *Ladislavus comes Nitriensis*, 2 – *Ladislavus filius Stephani*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (37×37, 37×36 mm) ívháromszög alakú, zöldesfekete viaszpecsét (24×24 mm). Mezejében elmosódott kis címerpajzs és fölötte sisak, a sisakdísz két félkörben

hajló hal között koronás fej. Maiusculás körirat: + S · LADISLAI · BVBEK · FILI · 9DAM · COMITI STI – Sigillum Ladislai Bubek filii condam comitis Stephani.

32. (35; 35) *Iohannes comes de Bozyn – graf Hans von Bosing*

[Bazini János]

A szalagokon: *Iohannes de Bozyn*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (42×42 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 33 mm). Mezejében a keretbe átnyúló, jobbra dőlő háromszög-pajzs, benne hatágú csillag. A pajzs bal felső sarka fölött jobbra forduló csöbör sisak, hátul kendőszerű takaróval. A sisakdísz hatágú csillag. Két pontsor között maiusculás körirat: + S IOHANNES DE PESSIMG – Sigillum Iohannes (!: *Iohannis* lenne a helyes) de Pessimg (=Bösing, Bazin).

33. (a szalag és a pecsét egyaránt hiányzik, a szalag számára bevágás sem készült; 36) *Nicolaus comes de Frahtnow – graf Niclas von Merteinsdorff*

[Fraknói Miklós]

A szalagon: *Pubek* (=Bebek! tévesen). Természetes színű viasz pecsétfészkekben (54×55 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 31 mm). Mezejében háromszögpajzs, benne széttárt szárnyú, fejét jobbra fordító sas. A pajzs és a keret közti felületet apró csillagok töltik ki. Maiusculás körirat: + S · NICOLAI · COMITIS · DE · MERTESTORF – Sigillum Nicolai comitis de Mertestorf (=Mattersdorf, Nagymarton).

34. (a szalag és a pecsét egyaránt hiányzik, a szalag számára bevágás sem készült; 37) *Bartholomeus condam Nicolai Konth palatini – Bartholomes, des alten grozzen grafen sun*

[Újlaki Bertalan]

A szalagon: *Bartholomeus Wylak*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (42×31 mm) kerek, zöldes viaszpecsét (átmérő: 26 mm). Mezejében leveles indák között szembenéző csöbör sisak, kétoldalt takaróval. A sisakdísz széttárt szárny pár között szembenéző, koronás női fej. Két pontsor között maiusculás körirat: ++ S · RELICTE · NI · K · CODA · PALATINI · – Sigillum relictie Nicolai Kont condam palatini. A pecsét Újlaki Bertalan anyjáié, Kont Miklós nádor özvegyéé.

Közölve: LÖVEI 1991. Néhány címeres... i. m. 54.; 12/1. kép.

35. (36; 38) *Franko filius Konye bani – Frank des Koni banis sun*

[Szécsényi Frank]

A szalagokon: *Frank*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (35×37, 35×36 mm) kerek, zöld viaszpecsét. Mezejében jobbra néző csöbör sisak, hátul takaróval, a sisakdísz növény, jobbra forduló oroslán (bár inkább farkast formáz). Két pontsor között maiusculás körirat: + S FFRANK · FFRANK · FFRANK – Sigillum Frank Frank Frank (a kezdőbetűk kettőzése általában a nagy kezdőbetűk helyettesítésére szolgált, ennek itt maiusculás betűk esetében valójában nincs értelme).

36. (37; a szalag és a pecsét egyaránt hiányzik, a szalag számára bevágás sem készült) *Iohannes de Gonyu – Thomas Janus von Stainhaus*

[Gönyői János]

A szalagon: *ban Slavonie*. Természetes színű viasz pecsétfészkekben (42×31 mm) kerek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 26 mm). Mezejében rombuszhálós, a rombuszokban pontokkal díszített háttér előtt jobbra néző csöbör sisak, mögötte kendőszerű takaróval, a sisakdísz féljobbra forduló, madártestű, de szembenéző, koronás női fejű lény (szirén). Maiusculás körirat: :: S :: M :: IOHANNIS :: F :: THOME – Sigillum magistri (?) Iohannis filii Thome.

37. (38; 39) *Nicolaus dictus Paharus – Niclas Paharis*

[Poháros Miklós]

A szalagokon: *Nicolaus Paharus*. Természetes színű viasz pecsétfészekben (32×31, 30×32 mm) ke-
rek, zöldesfekete viaszpecsét (átmérő: 17 mm). Mezejében háromszögpajzs bal haránt hallal. Két
pontsor között maiusculás körirat: + S · PAHARUZ ·: NICHOLA – Sigillum Paharuz Nicholai.

Közölve: ENGEL–LŐVEI 1992. i. m. 53., 9/1. kép.

(1999/2015)

† Pál Engel – Pál Lővei

The Seals Hanging from the Two Charters of the Marriage Contract between the Hungarian Royal and the Austrian Ducal Families in 1380

One of the most important sources of medieval Hungarian seals is constituted by those charters which contain an important number (more than ten) seals. Many of them are still unpublished. These are generally international treaties, which were authenticated by the hanging of the seals of Hungarian prelates, barons and nobility. Fortunately enough, such documents naturally left the court of Buda, where they would have had no chances of survival, and were consequently preserved in the archives of another country and have thus come down to us. The collection of these charters was begun upon the initiative of Pál Engel. So far more than 25 documents have been registered in Vienna, Warshaw, Dubrovnik, Budapest and elsewhere, with more than 800 seals altogether. The present study analyses the seals of the two charters written in Latin and German respectively, authenticating the marriage contract between the Hungarian royal and the Austrian ducal families published on 12.02.1380 (Vienna: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Familienurkunden 238/1-2). The chartres were sealed from left to right, starting with the king and members of the royal family, followed by the prelates in hierarchical order, and the secular lords, again according to rank.